

"Šventieji ąžuolai"

“Šventųjų ažuolų”, siūlomų įteisinti gamtos paminklu, aprašas

- I. Šventieji ažuolai.
- II. Oficialaus apsaugos statuso nėra.
- III. Siūlome įteisinti gamtos paminklu.
- IV. Objekto teritorijos savininkai: Anykščių miškų urėdija
- V. Objekto vieta: Anykščių sen., Anykščių girininkija, 12 kv. 18 skl.
- VI. Objektas yra Anykščių regioniniame parke, Anykščių šilelio kraštovaizdžio draustinyje.

GPS koordinatės: N 55° 28' 97.4 "

EO 25° 03' 45.9"

VII. Aprašymas:

1. Pagrindiniai parametrai:

- a) rūšis paprastasis ažuolas (*Quercus robur L.*).
- b) kamieno skersmuo ir apimtis 1,3 m aukštyje atitinkamai: 1 m ir 3,40 m.
- c) aukštis 22 m.
- d) lajos aukštis 10 m, forma netaisyklinga, projekcijos plotas 200 m²

2. Objekto teritorijos plotas 200 m²

3. Kultūrinės detalės.

4. Amžius nežinomas.

5. Tautosakinės, kraštotyrinės, istorinės žinios.

“Nuo neatmenų laikų Anykščių šile ošė galingas ažuolas, savo vešliomis šakomis apglėbęs didelį dangaus lopą, šaknimis tvirtai įsirėmęs į žemę maitintoją. Visomis savo galiomis jis siurbė vaiskų orą ir gaivinantį Šventosios vandenį ir vis aukščiau kėlė savo žalią galvą. Tik trise jie buvo tokie seni ir galingi: ažuolas, upė ir akmuo. Ir gyveno jie kas sau, viens kitam netrukdydami, saulės neužstodami, savo reikalų vėrinį mintydami.

Bet kartą šiame krašte įsikūrė žmonės, išdegino miškų plotus, ėmė sėti duoną, upėje žuvis gaudyti, o šile grybus ir uogas rinkti. Laisvi ir laimingi jie buvo, už tai dievams garbės ir aukų negailėjo. Ieškodami garbingiausios vietos aukurai sukrauti, nuklydo jie į ažuolų giraitę, kurioje ošė plačiašakis galiūnas ažuolas.

- Štai žiūrėkite, žmonės, – sakė vyriausias iš jų, – po šiuo ažuolu sukrausim aukurą ir aukosim dievams aukas, dėkosime jiems už duoną, vandenį, šilumą, melsime, kad mus priešas aplenktų, žvėris neliestų.

Ir pavadino žmonės ažuolą Šventu, ir pavadino upę Šventąja, ir pavadino akmenį Puntuko vardu, manydami, kad tai Pinčiuo lašas. Todėl šalinosi jo ir nelietė jo.

Bet neapsaugojo protėvių nei aukos dievams, nei platūs Šventosios vandenys, nei aukšta Vorutos pilis. Užplūdo šarvuoti priešai iš vakarų, išžudė daugelį narsių vyrų, grakščią moterų. Ir traukėsi lietuviai į šilą per Marčiupį, per Šlavę, ieškodami prieglobsčio ir išganymo.

- Geriau jau dievams pasiaukosim, negu priešams pasiduosim, – tarėsi jie, su žmonomis ir vaikais traukdamiesi prie Švento ažuolo.
- O Šventasai ažuole, išgelbėk mus ir mūsų sielas nuo amžinos pražūties, nuo giminės išnykimo.

Ir rados stebuklas: nusviro galiūno šakos, tarsi rankomis apglėbė nelaiminguosius, pasmerktus žūčiai, paslėpė nuo priešų kalavijų, apgynė nuo išniekinimo. Atsitraukė priešai nieko nelaimėję, perkūno žaibų palydėti ir miško žvėrių gąsdinami.

Nerimo žmonės, statė naujus būstus, rovė kelmus, plėšė dirvonus. Nyko, traukėsi miškas, bėgo žvėrys kur akys veda, nutilo paukščių giesmė. Ir tik tada žmonės suprato, kad blogai padarė, kad tik kalnai keltuoti ir kelios kreivos, nuskurę pušelytės liko. Ir suskato žmonės šilėlį auginti, daboti ir auklėti, ir vėl lieknos pušys savo liemenį į liemenį plakė ir vainiką į dangų kėlė. Bet užjuto ruso valdžia grobį, vertė be atrankos medžius į upę ir plukdė į Jonavą ir Klaipėdą. Dejavo eglės ir pušys, verkė jų prispausti putinai, ištrypti uogienojai. Pagaliau pasikėsino urėdas į galiūną

Šventą ažuolą, kirviu užsimojo ir trenkė į grublotą kamieną. Nuskambėjo garsiai plačiai po apylinkę, atšoko kirvis, bet žaidžios nė žievėj nepadarė. Užsimojo antrą kartą – ašmenys subyrėjo ir išlakstė į šalis. Trenkė pentimi – kotas nulūžo ir urėdai ranka nudžiuvo.

Taip ir liko neįveiktas ažuolas, stiprus ir nemarus kaip lietuvis. Ir vėl atgijo šilas, su meile žmogaus prižiūrėtas, posmuose apdainuotas. Ir važiuoja žmonės garsaus ažuolo pažiūrėti, Darių ir Girėną pagarbinti, Šventosios vandeniui atsigaiivinti. Tik ažuolui sunkiau ir sunkiau tapo kvėpuoti, žemės syvus čiulpti. Iš tolimų kraštų debesys neša rūgštų lietų, vis dažniau dūmai graužia pumpurus ir lapus. Tiesia apnuogintas rankas į debesis, bet pagalbos nesulaukia. Nyksta ažuolo galybė, nes niekam nebereikalinga šventa jo šneka.

(Anykščių pasakos; Antanas Pivoras – Kaštonas

“Sakmė apie šventą ažuolą”; Žurnalo “Anykščiai” Nr. 12)

♦
Jie auga tik keletas žingsnių už Puntuko, prie Peslių kelio. Abipus kelio du vienodo augimo ažuolai, jau gana stori, neapkabintum vienas žmogus. Pagal pasakojimus čia ažuolų buvo labai daug. Valdžia visus pardavė žydams, išpjovė ir išvežė. Marijonos Skrebūnaitės – Valikonienės mamos tėtė atpirko nuo žydų vieną ažuolą už rublį, galvodamas įkelti Dievo kančią. Antrą ažuolą, kuris stovi greta, bet kitapus kelio, nupirko Skapiškio ulyčios žmonės. Už jį jau mokėjo žydui 3 rublius. Mat žydas, sužinojęs, kokiam tikslui ažuolai perkami, pakėlė kainą. Taip ligi šios dienos šiedu ažuolai išliko Anykščių šilelyje. Dar prisimena, kaip dirbo paveikslui įdėti koplytėlę – ažuole koplytėlė buvo pritvirtinta stipriai – geležiniais lankais, kurių surūdiję galai, įaugę į ažuolą, ir dabar dar matyti. Per Šeštines, kokios ten būdavo iškilmės, sunku apsaityti. Visų apylinkių kaimų žmonės sueidavo, giedodami litanijas, prie šventų ažuolų, ilgai meldavosi, poteries kalbėdavo. Visai pavakary išsiskirstydavo. Taip būdavo ir per Kryžiaus dienas. Kokie buvo pamaldūs žmonės,ėjo jauni, seni ir vaikai. Vėliau šis paprotys išnyko, pakeisdamas Šeštinių minėjimą Puntuke šokiais ir gegužinėmis. Netoli šių dviejų ažuolų, tik kitoje vieškelio pusėje dar buvęs didžiulio ažuolo išdegęs kelmą. Ažuolo, matyt būta labai didelio, išpuvusiu viduriu. Senovėje lietuvių jis buvo laikomas šventu. Pasakojo, kad buvo randama už žievės prikaišiota pinigėlių, ant šakų buvo kabinami rankšluosčiai. Tai užsilikusios lietuvių pagonybės žymės, šventųjų ažuolų garbinimo liekanos. Iš Anykščių vieškelio važiaavę trys rusai pamatę šitą ažuolą prie kelio, prikišo vidun šiaudų ir uždegė. Ažuolas visas sudegęs, likęs tik kelmą. Ant žarijų krūvos rasta medinė Dievo statulėlė, įdėta į koplytėlę buvusi prikaltą prie ažuolo. Ji buvo apvilta mėlynu rūbu ir pastatyta Anykščių bažnyčios didžiajame altoriuje, o jam sudegus atsirado ji Baranausko klėtelėje.

“Buvęs Anykščių girininkas Urbšis pasakojo, kad jis atsodino čia augusį Šv. ažuolą. Ant ažuolo jis pastatė statulėlę, o kas kabina kryželius – nežino. Sako: abiejuose ažuoluose buvo mūkos, bet po karo nendraskė, nors kaip tikrai buvo neaišku. Seni žmonės pasakojo, kad čia eidavo rožančių giedoti, berods rudenį. Kryžius apeidavo visą kaimą ir sustodavo čia, baigdami rožančių giedoti. Čia gyvenantis jaunimas suruošdavo vakaronę, gegužinę – pašokdavo, padainuodavo... Net “bolševikmečiu” įdomi legenda sukurta,

mažyt tų ekskursijų vadovų; kad čia ant Puntuko buvo šventovė, o Anykščiuose – susikūrė krikščionių bendrija. Ir klebonas nutarė išnaikinti paskutinį pagonybės lizdą. Ne kiek klebonas, kiek buvęs vikaronininkas. Nuėjo į karčiamą, surinko valkatų, pagirdė juos. Vėliau atsivedė prie Puntuko, o vaidilutės čia dar kūreno šv. ugnį. Vyrai nori užgesinti, vaidilutės – neleidžia. Vyrai ėmė grumtis, vaidilutės žuvo. Kai sužinojo, liepė jas čia palaidoti ir kiekvienai pasodinti po ąžuolą. Šiaip mergaitėms sodindavo liepaites, bet kadangi jos didvyriškai gynėsi – tai pasodino ąžuolus.

Dar pasakojo, kad čia 1965 metais čia, prie ąžuolų buvo nuplakti sukilėliai. Čia yra iškaltas akmuo, o kai kirto mišką Šv. ąžuolai buvo išpirkti už 5 rublius."

- VIII. Objekto būklė: pradėjusi džiūti medžio viršūnė ir kelios šiaurinėje pusėje esančios šakos.
- IX. Aplinkos įvertinimas:
- reljefas: lygus;
 - želdiniai: brandus miškas, mišrus pušynas;
 - keliai: šalia už 5 m praeina asfaltuotas kelias prie Puntuko akmens, todėl ir objekto lankymas yra labai patogus.
- X. Vizualios informacijos buvimas: prie medžio yra informacinė rodyklė.
- XI. Rekomendacijos apsaugai: aplink botaninį kraštovaizdžio objektą paliekam apsaugos zona; aplinka jau sutvarkyta.
- Paliekama apsaugos zona.
- XII. Situacijos planas M : 10 000 pridedamas.
- XIII. Fotonuotrauka pridedama.
- XIV. Aprašymo autorė vyr. ekologė R. Rutkauskienė, 2001 05 20.

“ŠVENTIEJI” AŽUOLAI

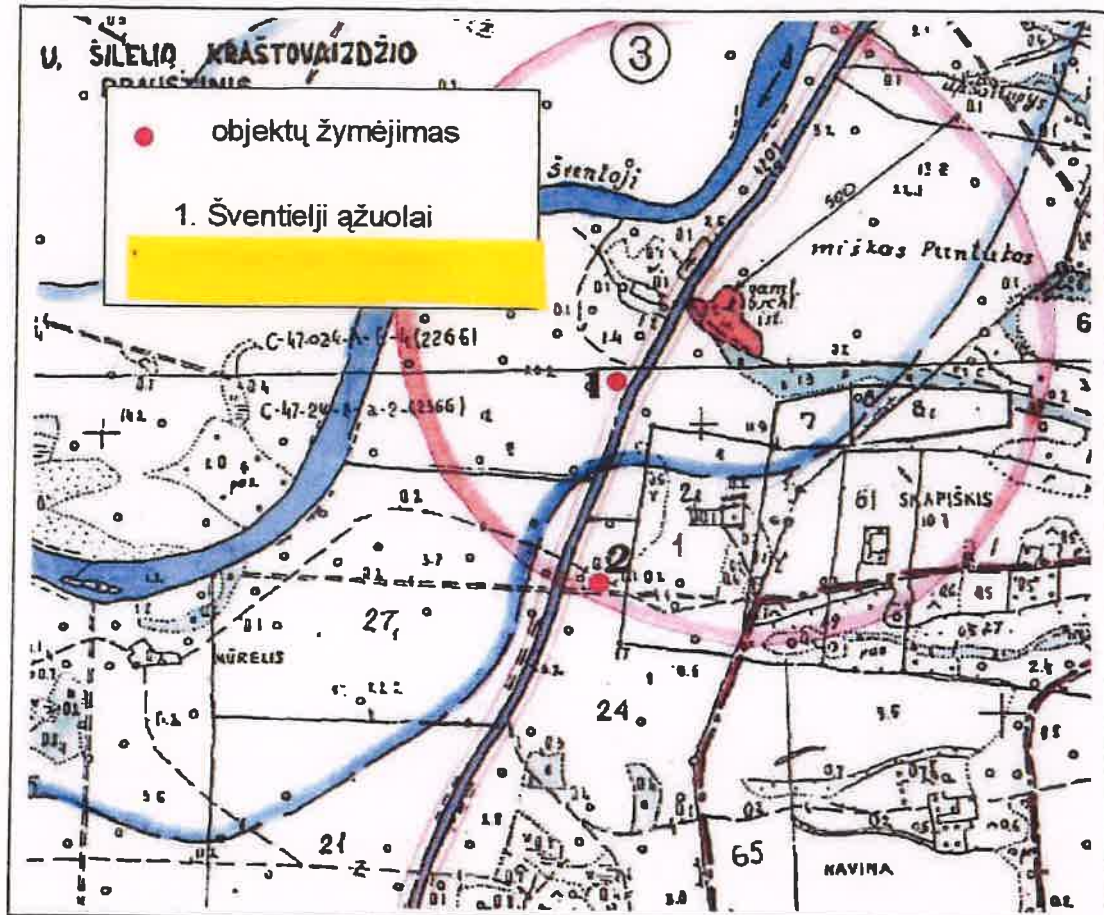
Anykščių rajono savivaldybės saugomas gamtinis kraštovaizdžio objektas

1. Anykščių girinikija, 12 kvartalas, 18 sklypas

2. Anykščių girinikija, 13 kvartalas, 38 sklypas

Anykščių regioninis parkas

M 1: 10000

SUDERINTA:

1. Anykščių rajono savivaldybės meras
2. Utenos apskrities viršininko administracijos kaimo reikalų departamento Anykščių rajono žemės ūkio skyriaus vedėjas
3. Anykščių rajono savivaldybės kraštovaizdžio skyriaus vedėja
4. Anykščių rajono aplinkos apsaugos agentūros viršininkas
5. Anykščių miškų urėdas
6. Anykščių regioninio parko direktorius

**Anykščių rajono savivaldybės saugomo objekto
Šventųjų ažuolų apsauginės zonos schema**

